

Treća europska konferencija s međunarodnim sudjelovanjem EAPAP-a

Separacija roditelja, otuđenje i oporavak djeteta: Razvoj standarda dobre prakse

EAPAP (European Association of Parental Alienation Practitioners) i Poliklinika za zaštitu djece i mladih Grada Zagreba

16. – 18. rujna 2020. godine, Zagreb (online), Hrvatska

Treća konferencija Europskog udruženja stručnjaka koji rade s otuđenjem EAPAP (European Association of Parental Alienation Practitioners) održana je *online* od 16. do 18. rujna 2020. godine. Ove godine Konferenciju je ugostila Poliklinika za zaštitu djece i mladih Grada Zagreba, a na njoj su sudjelovali predavači iz 13 europskih zemalja, kao i brojni gosti iz Sjedinjenih Američkih Država i Kanade. Poliklinika za zaštitu djece i mladih Grada Zagreba odabrana je za domaćina događaja jer je ključni EAPAP-ov partner u misiji okupljanja stručnjaka iz cijele Europe koji rade s relacijskim traumama djece nakon razdvajanja roditelja. Prethodne konferencije održane su u Pragu i u Londonu.

Grad Zagreb srdačno je podržao Konferenciju, a događaj su službeno otvorili zagrebački gradonačelnik Milan Bandić i ravnateljica Poliklinike prof. dr. sc. Gordana Buljan Flander, koja je napomenula da je tema Konferencije promocija novih kliničkih spoznaja i teorijskih pristupa radu s otuđenom djecom. Isto je potvrdio član Odbora EAPAP-a Nick Woodall koji je u uvodnoj riječi naglasio da je rad Udruge vođen kliničkim iskustvom praktičara koji rade s tom problematikom i znanstvenicima koji su željeli ojačati istraživanja temeljena na praksi. Uz glavnu temu Konferencija je istraživala i specifična pitanja, uključujući privrženost, transgeneracijski prijenos traume, dinamiku moći i kontrole u odnosima i roditeljsku psihopatologiju, zajedno s procjenama rizika te povezanosti mentalnog zdravlja i pravnih pristupa problemu.

Član Uprave EAPAP-a dr. Wilfred von Boch-Galhau, specijalist psihijatrije, neurologije, psihosomatske medicine i psihoterapije te jedan od svjetskih pionira u tom polju, poveo je sudionike na povijesno putovanje konceptom otuđenja. Opisao je kako je dinamika otuđenja prepoznata i u znanstvenoj literaturi, i u kliničkoj praksi već desetljećima, ali često s različitim teorijskim konceptualizacijama i uporabom različite terminologije. Istaknuo je da, iako otuđenje ne postoji kao dijagnoza u trenutnim klasifikacijama (ICD i DSM), druge dijagnostičke kategorije, poput dijagnoze emocionalnog zlostavljanja, primjerene su za opis te problematike te je naglasio da samo nepostojanje dijagnostičke kategorije „otuđenje“ ne smije sprečavati prepoznavanje otuđenja kao problema zaštite djece i reagiranje stručnjaka.

Nick i Karen Woodall, psihoterapeuti iz Family Separation Clinic u Londonu, održali su plenarno predavanje o upotrebi psihoanalitičkih pristupa u razumijevanju relacijske traume djece razdvojenih

roditelja. Nick Woodall iznio je da je sam termin otuđenja u velikoj mjeri doprinio dosadašnjem kliničkom radu u području, no da istovremeno nudi preusko shvaćanje, koje ne omogućava slojevito razumijevanje i dubinsku psihoterapiju. U skladu s tim, Family Separation Clinic više ne objašnjava otuđenje kao mentalno stanje djeteta, kao što mnogi predlažu¹, nego kao distorzivnu obranu u zastrašujućoj i neizdrživoj relacijskoj obiteljskoj konstelaciji. Umjesto osam znakova otuđenja Richarda Gardnera², kliničari bi, naveo je, trebali identificirati samo jedan temeljni znak otuđenja u djeteta, a to je obrambeni *splitting*, koji je u središtu djetetovih interpersonalnih i intrapsihičkih poteškoća.

Nick Woodall pritom je objasnio da razumijevanje otuđenja iz psihoanalitičke perspektive nije novost, a posebno se osvrnuo na rad Johnstona, Rosebyja i Kuehnlea.³ Sugerirao je da je, iako se čini da je problem djetetovo odbijanje jednog roditelja, u stvarnosti je odbijanje simptom djetetove patološke stopljenosti s drugim roditeljem. Osvrnuvši se na *splitting*, podsjetio je da je, dok je vanjska manifestacija obrambenog *splittinga* idealizacija jednog roditelja i demonizacija drugoga, Melanie Klien tvrdila da ego nije sposoban za *splitting* unutarnjih ili vanjskih objekata bez odgovarajućeg *splittinga* unutar ega.⁴ U skladu s tim, razumijevanje psihoanalitičkih teorija poput *splittinga*, identifikacije s agresorom, projektivne identifikacije i transgeneracijskog prijenosa traume, omogućuje kliničarima razumijevanje jedinstvene konfiguracije svakoga individualnog slučaja otuđenja.

Karen Woodall opisala je terapijske pristupe koji se provode u londonskoj klinici. Istaknula je da je, u obiteljima u kojima se događa otuđenje, potrebno provoditi intenzivne uvremenjane intervencije u realitetnom životu pojedine obitelji, nasuprot klasičnim tretmanima. Terapija temeljena na aktivnostima, koja uključuje dijete i odbijenog roditelja, ključna je za rad na reunifikaciji, do koje treba doći u najranijim fazama rada. Kontraindicirano je čekanje da dijete izrazi spremnost vidjeti roditelja kojeg odbija jer je dijete sputano postojećom dinamikom moći i prema tome ono na susret ni ne može pristati. Svrha psihoterapije mora biti zacjeljivanje obrane *splittinga* kod djeteta i, iako je odvajanje djeteta od roditelja koji uzrokuje *splitting* često apsolutno nužno, time ne završava terapijski proces. Neuspjeh u rješavanju obrambenog *splittinga* vjerojatno će dovesti do dugoročnih problema za dijete, bez obzira na razrješenje manifestnog otuđenja.

Istraživačica i članica Odbora EAPAP-a dr. sc. Sietske Dijkstra iz Nizozemske i dr. sc. Jennifer Jill Harman s Odjela za psihologiju Sveučilišta Colorado State, govorile su o dinamici moći i kontrole u otuđenju. Dr. Dijkstra predstavila je istraživanje o utjecaju prisilne kontrole na odnos između majki i djece⁵ nakon razvoda i svoj terapijski, psihoedukacijski rad s odbijenim roditeljima, dok je dr. Harman predstavila istraživanje asimetričnog odnosa moći i prisilne kontrole u slučajevima otuđenja, zaključujući da je važno utvrditi na koji je način točno došlo do primjene moći u dinamici obitelji. Dr. Dijkstra sugerirala je da stručnjaci koji rade s otuđenjem često gube presudno vrijeme nudeći intervencije koje ne pomažu, ignorirajući zlonamjerne namjere otuđujućeg roditelja i previđajući dinamiku prisilne kontrole koju on primjenjuje, kako prema djetetu tako i prema sustavu.

1 Npr. vidjeti Lorandos, D., Bernet, W. i Sauber, S. R. (2013). *Parental alienation: The handbook for mental health and legal professionals*. Springfield, IL: Charles C Thomas.

2 Npr. vidjeti Gardner, R. A. (1985). Recent trends in divorce and custody litigation. *Academy Forum*, 29(2), 3–7.

3 Npr. vidjeti Johnston, J., Roseby, V. i Kuehnle, K. (2009). *In the name of the child: A developmental approach to understanding and helping children of conflicted and violent divorce* (2nd Edition). New York: Springer.

4 Klein, M. (1946). Notes on some schizoid positions. *The International Journal of Psych-Analysis*, 27: 99–110.

5 Dijkstra, S. (2019). 'I did not see my daughters for years.' *The impact of coercive control on post-divorce relationships between mothers and children*. Theme Intimate Partner violence. E-book, Second European Conference on Domestic Violence, Porto, 50–56.

Budući da mnogi otuđenje shvaćaju kao problem privrženosti, jedan dio Konferencije bio je posvećen tome kako teorija privrženosti može pomoći stručnjacima razumjeti i riješiti slučajeve otuđenja. Prof. dr. Gordana Buljan Flander, ravnateljica Poliklinike za zaštitu djece i mladih Grada Zagreba, klinička psihologinja i psihoterapeutkinja, stručnjakinja za zaštitu djece Vijeća Europe, koja je doktorirala na teoriji privrženosti, održala je predavanje o privrženosti i „zamkama“ privrženosti koje se često viđaju u radu s otuđenjem. Posebno je istaknula da, budući da je privrženost urođena karakteristika, ne bismo trebali procjenjivati je li dijete privrženo roditeljima ili nije, već kvalitetu i stil privrženosti djeteta prema oba roditelja. Također, istaknula je da psihološki *splitting* nije povezan s ranijim zlostavljanjem otuđenog roditelja, već sa zlostavljanjem otuđujućeg roditelja. Dr. sc. Mirela Badurina, psihoterapeutkinja i dječja i adolescentna psihoterapeutkinja, prikazala je slučaj rada s problemima privrženosti kod djeteta sa *splittingom* i njegovih roditelja putem *online* usluga tijekom zdravstvene krize. Navela je da, premda virtualni kontakt nikada ne može zamijeniti rad licem u lice, praktičaru ipak nudi mogućnost da nastavi prijeko potreban rad. Doc. dr. sc. Vanja Slijepčević Saftić, dr. med., pedijatrica i subspecialistica dječje neurologije, održala je predavanje o toksičnom stresu u djetinjstvu i njegovim pogubnim utjecajima na kasniji život koji, kako je zaključila, čine inducirani *splitting* javnozdravstvenim problemom i problemom zaštite djece.

Doc. dr. sc. Bruna Profaca, klinička psihologinja, predavačica i autorica specijalizirana za stres, traumu i krizu u dječjoj dobi, predstavila je nekoliko modela emocionalnog zlostavljanja i dječje psihotraume uz prikaze slučajeva iz prakse. Djeca s induciranim psihologijskim *splittingom*, djeca otuđena od vlastitog osjećaja sebe i kapaciteta emocionalne samoregulacije, bez sumnje jesu traumatizirana djeca, utvrdila je. Prof. dr. sc. Marina Ajduković, psihologinja, sociologinja i voditeljica Odjela za socijalni rad Sveučilišta u Zagrebu, predstavila je inovativni projekt rane detekcije mogućeg otuđenja u centrima za socijalnu skrb, koji se trenutno provodi u partnerstvu s UNICEF-om i Vladom Republike Hrvatske. Doc. dr. sc. Danijel Crnković, specijalist forenzičke psihijatrije na Sveučilištu u Zagrebu, govorio je o psihopatologiji roditelja koji otuđuju, naglašavajući da stručnjaci ne bi trebali biti pasivni promatrači, već djelovati u zaštiti djece. Dr. Marina Walter, sudska vještakinja za dječju i adolescentnu psihijatriju, i forenzičar dr. Thomas Demessence, oboje iz Švicarske, govorili su o dijagnozama povezanim s otuđenjem u vještačenjima sporova oko skrbništva.

Na Konferenciji su održane brojne prezentacije kliničke perspektive rada. Dr. Inbal Kivenson Bar-On, koja predaje na Odjelu za dječje poremećaje Sveučilišta u Haifi, i dr. Benjamin Bailey, socijalni radnik, psihoterapeut s Odjela za kriminologiju na Western Galilee koledžu, predstavili su klinička iskustva iz Izraela. Sugerirali su da je Vrhovni sud, priznavši otuđenje, učinio presudan korak prema uspostavljanju dobre prakse u pojedinoj zemlji, što je kasnije potvrdila i sutkinja Vrhovnog suda Republike Hrvatske Renata Šantek. Prof. dr. sc. Milica Pejović Milovančević, dječja psihijatrica i sveučilišna profesorica, ponudila je psihijatrijsko objašnjenje *splittinga* i njegovih posljedica, dok je doc. dr. sc. Vlatka Boričević Maršanić, dr. med., specijalistica psihijatrije i subspecialistica dječje i adolescentne psihijatrije, pokazala da, prema istraživanjima i kliničkoj praksi, i kratkoročne i dugoročne posljedice otuđenja odgovaraju posljedicama svih drugih oblika zlostavljanja. Karen Woodall moderirala je panel-raspravom u kojoj su sudjelovali dr. Bailey, Claire Francica, savjetodavna psihologinja i psihoterapeutkinja s Malte, te Joan Long, psihologinja iz Republike Irske. Karen Woodall također je vodila razgovor s dr. Kelley Baker, psihoterapeutkinjom iz Teksasa, o pravnim, reputacijskim i fizičkim prijetnjama s kojima se suočavaju praktičari koji rade u tom području.

Kao uzročni čimbenik otuđenja sve se više prepoznaje neriješena transgeneracijska trauma, stoga je bila posebna čast ugostiti plenarnu predavačicu dr. Jill Salberg, ABPP, koja je izvanredna profesorica psihologije na Postdoktorskom programu Sveučilišta New York u psihoterapiji i psihoanalizi, i koja je vrlo aktivna autorica u području transgeneracijske traume. Izlaganje s Konferencije dr. Salberg, *Sjene duhova prošlosti: Generacije ruptura*, istraživalo je mehanizme i učinke neriješene traume i njezina prijenosa između roditelja i djeteta, kao i među generacijama. Navela je da ono što je previše za um da bi to mogao obraditi, postaje razdvojeno i nepoznato, te da se psihološki zaštićujemo izbacivanjem iz svijesti onih stvari koje su nepodnošljive. Navedeni disocijativni procesi leže u središtu transgeneracijskog prijenosa traume te „umovi“ preplavljeni strahom, terorom ili nesigurnošću, uz istovremeni osjećaj bespomoćnosti, upravo su pogodni za disocijativne reakcije na traumu.

Dr. Salberg osvrnula se na istraživanja dezorganizirane privrženosti i zaključila da se prijenos traume događa unutar atmosfere ili slojeva procesa privrženosti. Primijetila je da su djeca gladna emocionalnog kontakta s roditeljima, bez obzira na to radi li se o prisilnu traženju sigurnosti ili svojevrsnu imperativu privrženosti, pa će dijete tražiti ne samo one zdrave dijelove roditelja nego i roditeljev traumatizirani dio. U odsustvu potpuno emocionalno vitalnoga i prisutnog roditelja, dijete se veže ne samo za dijelove roditelja koji su prisutni već i za ono što nedostaje. Upozoravajući na teoriju privrženosti i mentalizaciju, dr. Salberg osvrnula se na dvosmjernu regulaciju i modulaciju afekta između novorođenčadi i njihovih majki, koja se odvija u intersubjektivnom odnosu od rođenja. Članica EAPAP-a i psihoterapeutkinja, Karen Woodall, proširila je klinički i teoretski bogatu prezentaciju dr. Salberg i pružila primjere kako se transgeneracijski prenesena trauma može manifestirati u slučajevima otuđenja, kada se dječja *splitting* obrana prepoznaje kao prenesena trauma roditelja, pa je ono što se čini kao problem tu i sada, u stvarnosti rezultat poremećaja regulacije otuđujućeg roditelja zbog njegove ranije narcistične povrede.

Jedna sesija Konferencije bila je posvećena pravnim pitanjima u predmetima otuđenja i njihovoj povezanosti s terapijskim intervencijama da bi se riješila temeljna dinamika moći. Dr. Sandra Inês Feitor, pravnica i obiteljska medijatorica iz Portugala, izjavila je da se temeljna ljudska i dječja prava ne mogu ispuniti ako se djetetu uskrati odnos ljubavi s oba roditelja. Brian Ludmer, kanadski odvjetnik, autor i cijenjeni edukator u ovom području, prikazao je praktične strategije za rad sa slučajevima otuđenja na sudu i sugerirao da je najzlostavlanija riječ u engleskom jeziku sama riječ zlostavljanje. Prim. Domagoj Štimac, dr. med., specijalist psihijatar, subspecijalist dječje i adolescentne psihijatrije i forenzičke psihijatrije, održao je predavanje o lažnim optužbama za zlostavljanje. Istaknuo je da se učestalost lažnih i neutemeljenih optužbi za zlostavljanje u općoj populaciji kreće od 2% do 10%, ali u problematičnim razvodima doseže oko 50%. Dr. Simona Vladić, psihologinja i autorica iz Bukurešta i članica Odbora EAPAP-a, opisala je koliko se ozbiljno problem tretira na rumunjskim sudovima i iznijela niz slučajeva.

Regionalni panel s predstavnicima iz sektora pravosuđa, sustava socijalne skrbi, odvjetnicima, terapeutima i predstavnicima ministarstava, sudionici su posebno aktivno pratili i putem interaktivnog foruma postavljali mnoga pitanja. Panel je moderirala sutkinja Lana Peto Kujundžić, a u njemu su sudjelovale Danica Ergovac, Eleonora Katić, Ana Hrabar, Teodora Minčić, Sara Jerebić i Kolinda Kolar. Postalo je jasnim da su mnogi stručnjaci u praksi nedovoljno svjesni svojih odgovornosti i ograničenja te kapaciteta za suradnju s drugim sektorima. Cijenjena članica Konferencije bila je i

Renata Šantek, sutkinja Vrhovnog suda Republike Hrvatske. Vrlo je jasno izjavila da je koncept otuđenja prihvaćen i napomenula je da je, iako vještaci mogu pružiti dokaze za informiranje postupka, sudac odgovoran za donošenje odluka i utvrđivanje onoga što je u najboljem interesu djeteta.

Na Konferenciji, na kojoj je prisustvovalo više od 400 stručnjaka za mentalno zdravlje i pravo iz cijele Europe, uz više od 30 aktivnih izlagača, obilježen je prijelaz fokusa s dijagnostike djetetova odbijanja jednog roditelja, prema spoznaji da je dinamika koja se naziva otuđenje u svojoj osnovi inducirani psihološki *splitting* kod djeteta i relacijska trauma koja se može razumjeti u kontekstu prihvaćenih psiholoških i psihoanalitičkih teorija te liječiti postojećim terapijama uz prilagodbu za aktualnu situaciju obitelji. Konferencija je također usmjerila interes za reagiranje na ukupnu obiteljsku dinamiku, kao i korist multidisciplinarnu suradnje u praksi. Očekuje se da će se četvrta godišnja konferencija održati u Izraelu 2021. godine.

Roditeljska radionica

Posljednjeg dana Konferencije terapeuti Karen i Nick Woodall bili su domaćini paralelne radionice za otuđene roditelje. Događaj je moderirala psihologinja Mia Roje Đapić, koja je vodila sesiju pitanja i odgovora, u kojoj su roditelji učili kako najbolje mogu odgovoriti na psihološki *splitting* djece i upravljati vlastitim iskustvima složene obiteljske dinamike uz bolno iskustvo djetetova odbacivanja.

Pripremili:

Nick Woodall, psihoterapeut
Mia Roje Đapić, mag. psych.
Karen Woodall, psihoterapeutkinja
Prof. dr. sc. Gordana Buljan Flander